

zvezde,
in na poti se sestrijo z drevesi,
sukajo jim veje in drobtinijo liste,
smeh jih popada,
slikajo velika platna
in velike lahke prostore,
zavrtijo se v venček.
spet slutim pomlad.



Vlado
Žabot

Luknja

Bili so trenutki, ko je bilo videti le košček uniforme, široka, z zlatom okrašena ramena, vzravnani hrbet... vedno znova pa se je prikazal v vsej svoji veličini, ponosen, enakomerno gugajoč se, neustrašen in trd... včasih se je prikazala le kapa, visoka, modra, prevezana z rdečim trakom, potem sta bila eno — jezdec in konj, lep konj, bogato okrašen, z lesketajočo se dlako, z nekoliko ošabno grivo, in zdelo se

je, da pravzaprav konj izbira smer in pot med zelenimi, s sadnim drevjem in vinogradi poraslimi holmi... konj brez nog! in bajoneti so se plazili čez njegovo telo, sive čelade na ožganih tilnikih, žvenketanje, koraki, šepet... in bajoneti so prekrili oficirsko kapo, cel hrib — valovanje bajonetov, vrtinčasto, ostro in neumno zaobljenih čelad... sonce se je bilo že nagnilo in v dolino so se priplazile sence, v nekem sadovnjaku ali kjer koli že je pel otrok, morda pastir, na obolelih kosteh je mahedralo meso in pod čelado se je sem in tja kotalilo nekaj misli, kar tako, brez vsakršnega pomena, kot piškavi orehi... potem je bilo bukovje in zapuščena gozdna steza, noge so stopale kar same od sebe, med debli se je sukljal mrak, nekdo je preklinjal in rožljanje je naraščalo, kot s tišino preluknjan krohot, brez povelja, brez ukaza, z oficirsko kapo na čelu in množico ob veje zadevajočih bajonetov, ki so izgubljali lesk — na ostrino so se lepili drobcji mehkobe, drobcji noči in ob izsušeno, v zaprašenem kotu viseče mednožje je zadela neka misel...

Na jasi se je konj ustavil. Oficir se je bežno ozrl naokrog, razjahal in zamomljajal povelje. Vojaki so se zleknil po travi. Zavladala je tišina. Jaso so obdajali mladi topoli, ki so se nekoliko dalje potopili v temo in bukovje kakor neme, nepremične sence — dupline, kjer z zmeraj lačnimi mladiči gnezdiyo smrti in hušknjeo kdaj pa kdaj, brez glasu, brez šuma! ... loteval se ga je spanec, v duplini se je zasvetlikalo, prijetno, vabeče — bil je nož za zabadanje svinj, lepo nabrušen in očiščen ... ostrina, zažrta v oči, je topela, brez bolečine, tudi krvi ni bilo in ded je brusil nož! otroci so se prestrašeni stiskali v kot, mati je šivala nekakšne plahte, oče je preklinjal, nenadoma pa je nož zdrknil v globino, presenečeni ded je zavijal z očmi, krilil z rokami, toda nič ni pomagalo, nož je tonil in roka je bila prekratka, ni dosegla, ded je zaripel v obraz kričal: Filip! Filip! Skočil! Filip! ... in strell! Zvenket! Udarci! nekdo je kriknil! in rezila, dolga, postave! pognal se je proti grmovju ... pred njim, zadaj, vsenaokrog! Cisto blizu, rezilo se je pogreznilo v trebuh! krik! Postava! temna, velika, zvijanje, sopenje, krči, tuljenje, izogniti! ... Nekdo se je pognal! Bežati — ni poti ... vse bliže, kosmat obraz, debele, odurne ustnice ... rezilo, trebuh! sunil je! mehko se je pogreznilo! krik! začudenje, belina v očeh! na puški teža ... zavalilo se je po tleh, tudi puška ... nekaj skokov prek teles in gozd! žvenketanje, šumi, udarci, kričanje, jok, premalo zraka, hlastanje, trušč ... pojevanje, le kakšen krik, boleč, močan, nekdo je rjovel in prosil milosti, potem je utihnil ... plazilo se je in se zvijalo, nabuhlo, izbuljenih oči, čepelo je v grmovju, bližalo se je s pritajenimi koraki, se spreminjalo v nepremične postave med debli, v kremplje, požrešne čeljusti, v ostrem pišu, polnem pritajenih vzdihov, ječanja, krohota, bučanja in stegovalo je svoje nagnusne okončine, grabilo, hlastalo, da bi Filip kričal od groze, po očeh, prsih, ustnicah ... bukovje se je odpiralo kakor prepad, siva debela so zaostajal v svoji zamaknjenosti, plesala pred očmi, iztezala veje, praskala po obrazu, se gugala, zvijala, zapirala pot, izpod listja so se iztegovale roke, grabile, se lomile, tolkle, prepletale, zapletale, švigale, Filip je padal, se oziral naokrog, klel, molil, se plazil po kolenih, napenjal ušesa, dirjal ... iz grmovja je žvignila senca!!! velike, temne peruti so zaplahutale kakor smrt! se za trenutek zapletle med vejevjem in izginile v noč — ohromelo telo je drgetalo, iz otrplega nasmeha je silila kosa ... Zasledovalci so bili vsepovsod. Čepeli so v grmovju, viseli na vejah, prihulili so se k deblom, plazili so se z vseh strani, z noži v gobcu, z velikanskimi čekani kot sestrađani pavijani in kdaj pa kdaj je popraskalo po deblu, počila je vejica, slišati je bilo pritajene korake, zažvenketalo je jeklo ... Filip je izvlekel nož in tihe, prihuljene postave so mu lazile po črevesju, v pljučih, natanko je čutil, v možganih je boleče odzvanjalo, vsak pok, vsak šum, vsak dih posebej — treba bi bilo narediti luknjo, najprej čisto majhno, potem pa širiti, vrtati, rezati, do konca, do zadnje kotanje; teža na rokah se je zganila v sunkovitem krču, veliko, debelo telo se je zvalilo po tleh in ostale so samo še oči — plesale so po grmovju, se skrivale v listju, skočile na vejo, se podile kot veverici in padale v polomljenem loku, kjer so se zopet spremenile v obraz in začudenje in v mehko prodiranje rezila, kot v sir se je pogreznilo in teža je ostala v rokah ...

Zavil je na ozko, komaj opazno stezico, ki se je vzpenjala med grmovjem in robidovjem, pod temnimi, skrivnostnimi krošnjami, iz katerih so v polomljenem loku padale oči, vedno znova . . . za hrbtom je sopihala zavaljena postava s puško v trebuhu, in če se je ozrl, se je potuhnila in bila kup trohnečega vejevja ali posekan hlod, hip nato je slonela ob veliki bukvi, le nekaj korakov naprej — Filipa je zmrazilo, toda zopet je bil le hlod ali štor, praprot ali grm in nenadoma je zaslišal krik! . . . čisto razločno, potem še enega! Stisnila ga je groza, vrgel se je po tleh in zadrževal dih . . . Srce je zadevalo ob nekaj votlega, da je bobnelo v ušesih, in zdelo se je, da odzvanja od debel, da se lomi v stoterih odmevih, nekaj se je plazilo po grlu, zavaljeno, okorno, zmeraj večje, grabilo je z otečenimi rokami in lezlo navzgor . . . potem dolgo ni bilo ničesar, nobenega šuma, nobene sapice, tišino je zajelo dostojanstvo starih dreves in nekakšna skrivnostna neobčutljivost, kot molk sodnikov — še piš se je potuhnil v kotanje; zopet se mu je zazdelo, da bi bilo treba narediti luknjo — tisoč, milijon, še več bajonetov, ki suvajo brez vsakršnega pomena, dan za dnem, vsak zase, bi bilo treba povezati trdno skupaj, na dolgo palico in suniti! — kamorkoli, v noč, v tesnobo, v otrpel nasmeh, v mednožje . . . in na palici bi obvisela zvijajoča se teža, v pojemajočih krčih in bi padala v polomljenem loku! Zopet je zakričalo! Sedaj nekoliko globlje v temi, razlegalo se je po gozdu, kot da bi vriskal starec — lisjak je bil . . . Filipu je odleglo. Napotil se je naprej. Šum korakov se je pohlevno prihulil k tlom in iz prsi so drug za drugim kakor zastrupljene gosence odpadali koščki strahu, tudi tema je nekoliko zbledela. Stisnil je pesti in bilo mu je, kot da kdo rjove in prosi milosti. V pesteh se je mehka kot sir zganila teža in nekje je zazevala luknjica.

Ko je prišel iz gozda in se je pred njim razprla z meglicami prepojena pokrajina, mu je bilo, kot da bi stopil pred mater. Spoznal je domače hribovje, ki se je v nekoliko zakrivljenem loku dvigalo iz ravnice, iz jelševih gozdov, zamegljenih logov; videl je vinograde, razmetane po pobočjih, sadovnjake, zidanice, poznal je vsako grapo, vsak vrh . . . toda domov ni smel! Čakali so ga! — vedel je, da čepe v skednju, da so se zarili v seno, za tramove, pod posteljo, da kukajo izza vogalov, da preklinjajo matere in bogove . . . Zavil je skozi vinograd, prek Doliča in po vratah do Srševe domačije. Za hišo ob ognjišču je rasla stara češnja, temna, zamaknjena v tišino, in Filip se je skoraj bal lastnih korakov — vse je bilo tam, kot včasih — polomljena samokolnica, prepereli hlođi, kolje, stara motika na slivi, lestev, brajde in klopca, okno, prepojeno z nekakšno skrivnostjo mladosti, vročične omotice, in spomnil se je, kako močno se ga je oklenila, kako pohlepno se je odprla in zaječala . . . dišalo je po gnoju, po svinjah, in je zadrževala, v široko razprte oči se je zagrizel strah, čez obraz se je razpotegnila bolečina, usta so hlastala . . . potem je obležala, tiha, mirna, gledala je v nebo! in zvezda nad češnjo je bila kot cekin.

Splazil se je pod okno in potrkal . . . ničesar ni bilo slišati. Videl je bele plahte, ki so visele sredi sobe, po kotih, na stenah, in zazdelo se mu je, da se je ena premaknila, čisto nalahno in da je v kotu pohrsnilo. Potrkal je še enkrat, nekoliko močneje . . . nenadoma pa je zaslišal mrmranje. Pri-

hajalo je izza vogala in zmeraj bliže je bilo. Stisnil se je k zidu, hotel je pobegniti, toda že je zagledal malce sključeno postavo, ki je zavila proti brajdam in se zanj še zmenila ni. Spoznal je starega Sršo, očeta Šimuna, kot so ga klicali . . . ustavil se je pred brajdami, nekaj časa nečemu prisluškoval in zopet začel mrmrati. To se je ponavljalo v skoraj enakomernih presledkih, v nekakšnem naraščanju in upadanju, vendar pa, naj se je Filip še tako trudil, ni bilo mogoče razumeti niti besedice. Se enkrat je pogledal v sobo s plahtami — tokrat je bilo na sredi nekoliko več prostora, kot da bi se premaknile . . . Ni bilo časa za plahte. Oče Šimun bi ga lahko vsak hip zagledal in bi morda pomislil kaj slabega. Tega pa ni hotel, zato se je odločil in stopil proti brajdam. Ustavil se je nekaj korakov za starcem, ki ga še zmeraj ni opazil. Gledal je v brajde in prisluškoval, potem se je sklonil in nekaj pobiral po tleh . . . šuštenje velikih listov izabele je spominjalo na okorne vešče, na plahutanje ohlapnih peruti in tema je bila, kot jesenska megla, vlažna, težka, da je bolelo v pljučih.

»Dober večer, oče Šimun,« je spregovoril Filip.

»Bog daj . . . kaj bo dobrega?« je odvrnil starec, ne da bi se sploh ozrl, še naprej je nekaj tipal po tleh ter momljal o pasteh, o golazni, o jagodah . . . Filip ni videl nobenih pasti. Nenadoma pa je starec planil pokonci, se prestrašen zazrl v Filipa in se pomaknil čisto do brajd.

»Oprostite, tovariš . . .« je jecel oče Šimun, »jaz nisem oče Šimun, veste, nisem! Jaz sem Filip, veste, Filip!« . . . Filip se je spomnil na čelado, na uniformo, pomislil je, da po nepotrebnem bega starega, dobrega moža. Skušal se je nasmehniti, stopil je nekaj korakov naprej, toda starec se je še tesneje stisnil k brajdam, izbulil je oči, grabil po listih . . .

»Ampak, oče Šimun, saj se vendar poznavala!« ga je skušal pomiriti Filip. »Jaz sem Filip, Košarjev, saj ni mogoče, da bi pozabili. Pravkar sem se vrnil . . .« Snel je čelado. Izpod brajd so mežikale prestrašene oči. Iztegnil je roko očetu Šimunu v pozdrav.

»Nikar! Pustite me! Milost!« je tulil starec in se zaganjal v brajde. »Ničesar nisem storil! Pasti nastavljam, samo pasti!« Filip je povetil roko, na kateri se je zopet zganila teža . . .

»A Olga spi?« Bilo mu je, kot da bi pogoltnil nekaj črnega. Starec je za hip obmiroval . . . zopet je bilo slišati šelestenje izabele. Filip se je spomnil plaht, luknje, zvezde nad češnjo, potem se je zganilo, kakor da bi se sredi prsi zganila noč — preluknjana, onemogla težka . . .

»Ni Olge!« se je prikradlo iz šelestenja, »samo Filipina je . . . odšla je s Filipom! To je dolžnost vsakega mladega človeka, veste, da je to njena dolžnost, je rekla, v Fujsovo grapo, bori se za svobodo, za boljši jutri, veste . . .« Vleklo se je kot mrest. Filip je požiral, nekaj se je rušilo, brez ropota, in če bi odprl usta, bi se mu vsul v grlo cel kup teme, toda moral bi, moral bi povedati očetu Šimunu, da je treba narediti luknjo, pretrgati noč . . . Odšel je brez besed, skozi sadovnjak, prek vinogradov — iz noči se je temno bočilo Banfijsko bukovje.

V lahnem šušljanju, gomazenju, pokljanju, v šumu korakov je vel piš, po praproti in grmičju se je razpotegnil drget in nekaj kapljic se je

pocedilo po zaprašenem kotu, čez pesem o svobodi, čez brazde in pore, skozi kotanje, da so ostale vijugaste sledi — sušile so se! Stopal je kar počez, kot da bi ne bilo nikjer nič drugega — nikjer ni bilo nobenih oči, tudi zasledovalcev ne, le piš . . . dolgo. Treba je bilo pohiteti, kajti sledi, ki so vodile v Fujsovo grapo, so izginjale — vse so vodile tja, vijugaste, izgublajoče se v praproti in grmičju, vzpenjale so se in spuščale, zavile naokrog in počez, vodile naravnost, skozi goščavo, prek kolovoza, ob potoku navzgor, in Olga se je razpotegnila skozi temo, čisto naga je bila, sključena, razkrečenih nog, okrog so plesali vojaki, iz gobcev se je cedilo . . . tudi v očeh je bila tema in v trebuhu, vsepovsod je bila, veje pa se niso zganile, štrlele so, otrple, krivenčaste in po njih so plesali, poskakovali so in brcali, še oče Šimun je bil med njimi, celo poveljnik je bil, poskakoval je najvišje.

»Jaz sem Filip!« je kričal oče Šimun in vojaki so odgovarjali, vsi v en glas, da je hrumelo skozi bukovje:

»Jaz sem Filip!«

»Jaz sem Filipina!« je vreščala Olga in se še močneje pripognila . . . oče Šimun je bil prvi!

Piš je izsušil sledi. Zmeraj bolj je šumelo v krošnjah, grmičje se je majalo in med praprotjo v kotanjah so ležali tovariši, široko razprtih oči, s preklanimi lobanjami, s prerezanimi vratovi — ob ranah so čepele nasmejane smrti! Olga je izginila, tudi vojaki in oče Šimun, smrti pa bi lahko hušknile vsak trenutek in bi šavsnile . . . nedaleč vstran so se veje grmovja nekam čudno premikale, kot da bi nekaj prežalo! Najprej je pomislil, da je vse skupaj brez pomena in da počenja neumnosti, toda ko je pomislil, da bi bilo najbolje pobegniti, so se iz goščave za njegovim hrbtom prikazale plahte! Zvijale so se med debli! Razporejene v strelce! Nekaj je zagomazelo! Kot duhovi . . . spomnil se je, da pod posteljo preklinjajo bogove, da so se zarili v skedenj, nekateri so obviseli na vejah in plahutali v vetru. Piš je naraščal! Stopil je v prazno! V tilniku je zbolelo! Glava je butnila ob nekaj trdega, noge so se zapletle . . . Tekel je, dirjal je, ni se oziral, do Fujsove grape, do velikih kostanjev — bili so obsijani od ognjev, ki so goreli za starim obzidjem, okrog njih so rogovilili vojaki. Ni se smel obirati. Treba se je bilo odločiti in pohiteti, zakaj plahte bi se lahko prikazale vsak hip, čeprav se mu je zdelo, da so mnogo počasnejše, toda nikoli se ne ve, morda bi ga celo obkolile — plaht se ne da ustaviti, preluknjana plahta je še zmeraj plahta, lahko bi je celo razceftral, razrezal, pomendral — nič ne bi zaleglo!

Spustil se je v grapo. Trušč in kričanje sta naraščala, sij ognjev je pretrgalo obzidje, žarelo je le v linah, kakor v steklenih očeh . . . dotipal se je do vrat. Nikogar ni bilo ob njih. Potrkal je. Za obzidjem so prepevali in nekdo je vpil, da bi bilo potrebno potisniti nekoliko globlje . . . Vrata niso bila zapahnjena. Nalahno je odtrznil, v obraz mu je butnila svetloba in trušč in vrišč in smrad, tiskal je nož, toda straž najbrž ni bilo.

Ob ognjih so sedeli vojaki — kosmati, ožarjeni obrazi so se pija-no kremžili, nekoliko dalje so plesali kolo, mnogo se jih je obnemoglih

zavalilo po tleh, kjer so obležali, in se nihče več ni zmenil zanje. V šotorih, ki so stali globlje na dvorišču, so se hihitale ženske, razuzdano in pijano, nekatere so poskakovale v kolu, da so se krila dvigovala in so se v žaru ognjev zalesketale ritnice, spet druge pa so ležale vse mehke, razkrečenih nog, med vojaki, ki so se krohotaje valjali po njih. Spreletaval ga je srh. Iskal je Olgo. Stopil je v svetlobo, med ognje, zadeval ob pijane vojake, se prerival skozi množico... zaudarjalo je po umazaniji, po osmojenem mesu, po iztrebkih, pijači, bruhanju... nekateri so si ga radovedno ogledovali, suvali sosede, kazali s prstom. Toda nihče ni zinil niti besedice, tudi ustavljal ga ni nobeden. Obšel je ves tabor — Olge ni bilo nikjer, tudi v šotorih ne. Ko pa je zavil globlje v temo, med grmičevjem, na čisto drugi konec dvorišča, se mu je zazdelo, da se nekdo plazi za njim. Ustavil se je in prisluškoval. Hrup je bil prevelik, ničesar ni bilo mogoče slišati in morda se mu je le zazdelo...

»Hu!« je naredilo nenadoma za hrbotom — kot bi treščil po lobanji. Videl je postavo, kako je smuknila za grm! Izvlekel je nož! Stopil je proti grmu!

»Hu!« se je oglasilo zopet! Tokrat tik ob ušesu z druge strani. Zamahnil je z nožem skozi temo, da je zažvižgalo! Ni zadel! Zavaljena postava se je odgugala med grmovje in že je ni bilo več videti. Slišal je pritajeno hihitanje... potem sta planila oba, z leve in desne, poskakovala sta po grmovju, renčala, se postavila v prežo, se čisto sključena pognala naprej, odskočila in se zopet potuhnila. Stekel je proti obzidju, toda še preden je dosegel prve kamne, ki so ležali tam spodaj, so ga zgrabile močne roke! čez usta, za noge! Zasukalo ga je!... telo se je napelo! Skrčilo! Pričakovalo je rezilo... kar čutil je, kako se bo pogreznilo in bo pohrsnilo po kosteh — vsak trenutek! vsak trenutek! Otepal se je na vso moč! Nič ni pomagalo — vdal se je. Zagledal je obraz — kosmat, nekaj začudenju podobnega v očeh, debel, odurne ustnice; vlekla sta ga po grmovju, med vojaki, ki se niti ozrli niso, mimo kupov žerjavice... pred nekim šotorom sta ga položila na tla, mu zavezala roke in usta ter obsedela, ne da bi spregovorila besedico, le nasmehnila sta se drug drugemu.

Dolgo so čakali. Taborišče se je skoraj povsem umirilo, kričali so le še tisti najbolj vztrajni, ognji so sahnili... nedaleč v gozdu, morda na košanju, je skovikala sova, ob enem izmed ognjev so v gruči stali vojaki in se prepirali za nekakšne kavljce, tu in tam je zavreščala ženska. Vojaka sta še naprej molčala. Gledala sta ga z izbuljenimi očmi, sedela sta mirno, vzravnano, nobeden ni niti trenil, tudi udov nista premikala. Mislil je na jaso, na topole in vse bolj se mu je dozdevalo, da je debeluha, ki je sedel nekoliko bliže šotora, videl prav tam — na jasi, porinil mu je bajonet v trebuh in spačen obraz z belino v očeh je padal v polomljenem loku — prav ta obraz! prav te oči! V šotoru se je prižgala luč.

»Čas je, tovariši, Filipina je dozorela!« Spoznal jo je! Bila je Olga! Govorila je počasi, s tihim, žametnim glasom... vojaka sta, kot bi mignil planila pokonci in že so se gnetli skozi zadušljivo, nalahno trepetajočo svetlobo, mimo nekakšnih kant in škafov, iz katerih je motno odsevalo,

kakor predrte oči; po stenah in vse naokrog je ležalo raznovrstno orodje, lepo očiščeno, da se je lesketalo, še ročaji in kavljji; na sredini je na podstavku stalo nekaj krsti podobnega — črna kopalna kad in iz nje je gledala Olga. Posadila sta ga v usnjen naslonjač. Zvezala sta mu noge. Potem sta odšla . . . Dolgi trenutki so bili. Olga je čofotala po vodi. Bolščala je vanj s široko razprtimi očmi. Nekaj je zvončkljalo. Cez top, voščen obraz se je razpotegnil gnus . . . v luč, ki je brlela v kotu, se je zaganjala vešča, v spiralamem plahutanju, ožgane peruti so udarjale v cilinder in videti je bilo, kot da bi hotela pobegniti, kot da bi se bala nečesa, kar bolšči iz mračnih kotov, iz kovinskega leska . . . planila je kvišku! Čisto naga je bila. Nagnila se je vznak, z razširjenimi nogami, se prijela za dojki in ihtela, potihem, sunkovito, da se ji je stresal život. Oblivala ga je vročica. Ugotovil je, da je privezan tudi k naslanjaču in da se ne more niti premakniti. Pognala se je proti njemu! Zgrabila ga je za lase!

»Da boš vedel, vitez!« je siknila, »jaz sem rešena!« Zobje so šklepetali, sprva tiho ihtenje je preraščalo v krohot, po trzajočem telesu so se svetlikale kapljice, kot mehurčki . . . Filipu se je vrtelo pred očmi — bilo je, kot da bi nekakšna vešča iskala izhod tam, kjer ga ni — poplesavalo je in ga vabilo, žarelo je sredi teme, kakor da bi se dvignil nad češnjo, vedno više, kjer je žarelo, kot zmeraj večji cekin in onstran v topli svetlobi . . . se je nasmehnilo, brez oči, brez ustnic, hladno!

Prišla sta vojaka. Oblečena sta bila v nekakšne svečane uniforme. Olga se je potuhnila v kad. Privlekla sta plahto in jo razgrnila pred Filipa, bila sta resna, stisnjenih ustnic, premišljenih gibov . . .

»Juhica bo!« je zamrmral debeluh in se narahlo priklonil.

»Juhica bo!« mu je odgovoril tovariš. Bil je vztrajen, tog in strmел je v Filipa. Potem sta na nekakšno lestev, ki sta jo spustila izpod stropa, privezala Olgo. Ni se upirala. Tudi ona je bolščala v Filipa, ki je z veščjo v lobanji umikal pogled.

»Juhica bo!« je dahnila tiho . . . iskala je luknjo! drobne, živahne nožice so drsele po spolski vročini in peruti niso obmirovale niti za hip, bin-gljala je sem in tja, rekla je, da ne bo niti kapljice krvi . . . jeklo se je pogreznilo! — v dojke! Nihče ni zakričal, le voda je še zmeraj curjala, kot bi vrtali, iz mednožja, v drobnem curku . . . rezilo je zdrselo po trebuhu — ostala je brazda in izbuljene oči in bolečina na ustih in bilo je daleč, zelo daleč in zmeraj dlje . . . škrebalo je neke v temi in luč je ugašala.

»Ne!« je zarjavela. »Pomagajte!« »Ničesar ni bilo mogoče storiti! Iz očesa je zdrknila kri, po obrazu, vratu, med dojkami . . . Vojaka sta osupnila. Stopila sta korak nazaj in z zadrego na obrazih pogledala v Filipa.

»Psica izdajalska!« je siknil debeluh zaničljivo. Potem sta planila kot zverini. Suvala sta z vso močjo! — noža za zabadanje svinj sta se pogrezala do ročajev! Iz ran je vrela nekakšna sluz.

Vrgla sta jo na plahto. Filipu se je zdelo, kot da bi iz mednožja kapnila mlada, še čisto nebozgljena smrt . . . iz predrtega očesa je še zmeraj curljala kri in madež se je širil. Vojaka sta lovila sapo — izmučena sta bila. Ni si ju upal pogledati. Mislila bi lahko, da ju izziva ali da ima karkoli proti in bi

planila nadenj. Strmel je v Olgo, v zdravo, na široko odprto oko in želel si je, da bi se zaprlo ali vsaj zadrželo . . . Nekdo je stopil k njemu! V možganih je butnilo! Potegnil se je vase! zaprl oči . . . Vezi so popustile.

»Pojdita sedaj!« Še zmeraj ni upal pogledati, najraje bi se spustil na kolena in prosil usmiljenja.

»Pojdita, sem rekel!« Bilo je kot grožnja! Planil je na noge, pograbil plahto ter se pognal iz šotora. Nekaj je zaropotalo, morda se je prevrnil škafo . . . vrata obzidja so bila odprta!

Težka je bila. Vzpenjal se je v hrib, proti kostanjem, kjer je še zmeraj skovikala sova. V krošnje se je zaganjal piš, da je zaškripalo kdaj pa kdaj, kot da bi zaječala noč. V grapi je vladala tišina. Utrujen je bil. Truplo je sililo iz plahte, noge so omahovale . . . čutil je bolečo praznino, ki je zijala, kakor Fujsova grapa, temna in tiha, na dnu so ležali spomini — polomljene peruti, ki se ne dvignejo nikoli več. Na vrhu, pod kostanji se je ustavil. Truplo je zdrknilo na tla in iz plahte je pogledalo oko — noč je bila v njem, bela, izbuljena, tudi Filip . . .

Prebudilo ga je po gozdu razlegajoče se rožljanje. Iz za hribovja je kipel jutro. Vojaki so bili! Dolga, vijugasta kolona sklonjenih senc s plah-tami na plečih se je vlekla iz Fujsove grape . . . na čelu je ponosno vzravan, neustrašen in trd jezdil oficir.

Glosa (ali slovenski literaturi na rob)

Ob zatonu modernizma in še prej tako imenovane avantgarde se je pojavilo veliko modrecev, ki so privlekli na dan vsemogoče filozofije, teorije in celo ideologije ter se z vseh strani zagrizli v literaturo in neredki so bili celo taki, ki so se napihovali in ustili, češ da je literature in umetnosti nasploh konec. Taki niso videli literature. Gledali so iz napačne perspektive, zaslepilo jih je neko iztekajoče se literarno obdobje (ali smer), katerega konec je bilo slutiti že takrat, ko je bilo še na svojem vrhuncu. Kljub temu pa so dodobra zapolnili slovenske literarne revije, to pa je seveda jasen kazalec krize, ne le neke literarne usmeritve in obdobja, pač pa znotraj tega obdobja same slovenske literature. Taki kvazi modreci so odprli vrata tudi kvazi literatom. V slovenskem modernizmu in avantgardizmu se je namreč okrog nekaj resničnih literatov zbralo vse preveč takih, ki s pravo literaturo nimajo kaj opraviti in so njihova dela le plagiat, variacije, razvpitost, gola konstrukcija, triki in nič več. (Takih del je v naši literarni produkciji vse polno in kar lajajo s knjižnih polic.) Ločevati je namreč treba med modernizmom (avantgardizmom), ki je zrasel z literaturo in je le njen stil — karakteristika z nekim časom določenega ustvarjanja, in pa med modernizmom (avantgardizmom), ki hoče biti cilj in ki na vsak način skuša zavladati nad literaturo (pa čeprav za ceno konca umetnosti nasploh).

Literatura je (kot umetnost nasploh) posledica človeške danosti in zavesti — iskanje absolutnega, nesmrtnosti in je kot taka povsem avtonomna moč, ki raste iz konflikta med življenjem in smrtjo, med družbeno-socialno in ontološko realnostjo, kar je, kot večno nasprotje in obenem vzajemno po-